



De broedvogels van Engbertsdijksvenen, 2016

Geert Euverman

Broedvogels in Engbertsdijksvenen 2016

Ook in 2016 is Engbertsdijksvenen weer in zijn geheel op broedvogels geïnterpreteerd, volgens de beproefde methode. Het gebied is verdeeld in 10 vakken, elk met een eigen, vaste teller. De minimum inspanning die van elke teller gevraagd wordt zijn 5 bezoeken, te beginnen in het eerste weekeind van april, en dan om de veertien dagen. Dit wordt aangevuld met deelbezoeken voor soorten die met de normale bezoeken voor een deel gemist zullen worden. De ene teller is hier fanatieker in dan een ander, sommige delen zijn dan ook beter bezocht.

Interpretatie

Een paar soorten hebben de laatste jaren hun eigen specialisten gekregen van buiten de telploeg. Dit gaat vooral op voor Kraanvogels en Grauwe klauwieren. Vooral de Kraanvogels worden minutieus gevolgd, elke waarneming van deze wordt vastgelegd. Deze gegevens werden dankbaar gebruikt als aanvulling. Verder zijn er natuurlijk de vele liefhebbers, die hun bijzonderheden op internet plaatsen. Voor een paar soorten is www.waarneming.nl nagekeken op waardevolle meldingen, die dan alsnog als losse waarneming worden ingevoerd. Dit levert voor een enkele soort dan een extra territorium op. Geteld wordt een hele reeks soorten, voor welke Engbertsdijksvenen van belang is als broedgebied. Dit aangevuld met een aantal soorten die op zich hier niet zo bijzonder zijn, maar waarvoor landelijk aandacht wordt gevraagd. De resultaten worden ingevoerd in Avimap, een programma van Sovon welke de territoria berekend.

Hierbij moet een onvolkomenheid van deze methode worden genoemd. Bij soorten die zich op de grens van de deelgebieden ophouden bestaat vanzelfsprekend het gevaar van dubbeltellingen, als ze aan beide zijden van de grens van twee delen voldoen aan de criteria. Bij het ouderwetse handwerk werden deze fouten eruit gehaald. Een soort als de Roodborsttapuit zal zo snel overschat worden. Voor een enkele soort, bijvoorbeeld de Grauwe klauwier, wordt achteraf in overleg met de tellers een correctie toegepast. Een berucht punt voor dit soort problemen vormt de omgeving van het uitkijkpunt De Pluus: deze staat op een hoekpunt van drie deelgebieden. Aan de vele vogelaars die hier regelmatig komen, ontgaat geen enkele bijzonderheid. Een rondje om de kijkhut van een zingende of roepende vogel zorgt er dan ook voor, dat achteraf de vogel ook hier aan één van de gebieden moet worden toegewezen.

Ook andere, met een grote actieradius, worden vanzelfsprekend in verschillende delen waargenomen. Een berucht voorbeeld van zo'n soort is de Koekoek, die dan ook gegarandeerd overschat wordt. Andersom kan ook, met soorten die overal wel eens een keer gezien worden, zonder voldoende waarnemingen in één deelgebied voor een territorium. Dat gaat bijvoorbeeld op voor roofvogels, sommige watervogels, en de laatste jaren is de Kraanvogel ook zo'n soort. Waarbij de laatste dan in de broedtijd juist **niet** laat weten waar ze zitten.

Het wachten is op een verdere ontwikkeling van Avimap, waarbij heel Engbertsdijksvenen als één geheel kan worden geïnterpreteerd. Van een aantal soorten zal dan het voorkomen iets naar beneden bijgesteld worden, er zullen er ook zeker een paar bij komen die tot nu toe onder de radar zijn gebleven



De terreinomstandigheden in 2016

Aan het broedseizoen van dit jaar ging een winter vooraf, die deze naam totaal niet verdiende. Het was de op één na zachtste in de meetreeks van driehonderd jaar. Voor de blijvers onder de vogels zal dat een goede zaak zijn geweest, slachtoffers door voedselgebrek, kou of sneeuw zullen er maar weinig zijn gevallen. De zachte winter ging naadloos over in het voorjaar, maart en april waren zelfs kouder dan de voorgaande decembermaand. Pas in mei kwam de lente echt op gang, deze maand eindigde dan ook weer eens met een temperatuur boven het langjarig gemiddelde. Juni was warm en vooral nat, vooral door de vele, bijna dagelijkse buien. De zwaarste bleven onze regio gelukkig bespaard: in het zuiden van het land was het af en toe noodweer, met onweersbuien die veel schade veroorzaakten door hagel en overstromingen.

In Engbertsdijkerven werd in voorgaande winter ook weer bos gekapt, maar dit keer niet over een grote oppervlakte. Wel moesten dit keer veel dennen het veld ruimen. Dit levert altijd toch weer een schrikreactie op, zo'n plotseling geheel andere blik op het landschap. Dit in tegenstelling tot de gestage verbossing met berk, die naar het schijnt steeds sneller lijkt op te rukken. Vooral bij het zien van foto's van nog niet eens zo heel lang geleden valt het op. Door het dichtgroeien van de dammen in het veen wordt het gebied steeds onoverzichtelijker. Dit geldt voor de waarnemers, maar zeker ook voor de vogels van open terrein. Dit lijkt voor een aantal soorten een reden om hun heil elders te zoeken, ze voelen zich in de besloten waterpartijen niet meer thuis. Dit geldt helaas ook voor de waarnemers, één van de vaste tellers heeft ondermeer om deze reden de kijker aan de berken gehangen.

Voor het beheer is het een momenteel een onmogelijke taak, de bosopslag tegen te gaan. Het geboomte lijkt steeds harder te groeien, en waarschijnlijk is dat ook wel zo. Het jarenlange overschot aan voedingsstoffen vanuit de lucht zal daar mede de oorzaak van zijn.

Het valt immers ook op meteen buiten het reservaat, waar schrale vegetaties het steeds moeilijker krijgen. Zo worden bermen in het aan het Engbertsdijkerven grenzende Veenschap door de gemeente Twenterand al jaren ecologisch beheerd, door maaien en afvoeren. Toch worden deze alsmaar soortenarmer, en produceren ze steeds meer biomassa. Het is



ook waar te nemen in de waterlopen langs het veen, de Verbindingsleiding en het Veenkanaal. Het vroeger zo heldere water is al jarenlang bruin en troebel, vissen kun je allang niet meer zien zwemmen. Vooral de opmars van Liesgras onderaan de taluds is een veeg teken. Deze soort van zeer voedselrijke omstandigheden vormt nu dikke kragen, die de oorspronkelijke plantensoorten totaal hebben verdrongen. Het waterschap heeft steeds meer moeite met de jaarlijkse onderhoudsbeurt en het verwijderen daarna van de plantenmassa. Hier zal vooral inspoeling vanuit de landbouw de hoofdoorzaak zijn. Binnen Engbertsdijkerven is de Weide van Overesch een sprekend voorbeeld. Dit terreindeel werd jarenlang begraasd, eerst door runderen, later ook met een eigen schaapskudde. Deze is opgedoekt, waarna er weer met alleen runderen werd begraasd. Dat gebeurt nu nog, maar deze kunnen het terrein niet meer open houden. Waar halverwege de jaren tachtig in het toen vrijwel kale, open terrein nog een paar boompjes werden geplant en ingerasterd als zangpost voor vogels, ontstaan nu spontaan hele stukken jong bos.

De resultaten

In voorgaande jaren werd een vaste selectie van soorten geteld, met om de vijf jaar een uitgebreide telling, waarbij de meest algemene niet werden meegenomen. Ook in 2013 werd weer een ruimere selectie geteld. De jaren erna zijn vrijwel alle soorten geteld, die ook in deze "lustrum"-jaren werden meegenomen. Hiervan zijn uit het laatste uitgebreide verslag van Herman Hazelhorst (Fauna Engbertsdijkswen 2008) de aantallen van 2003 en 2008 aan de tabel toegevoegd. Het geeft voor een aantal soorten een verrassend beeld van opkomst dan wel neergang- of juist een stabiel voorkomen. Dat laatste dan kwantitatief, het voorkomen binnen het veen is dan vaak wel veranderd. Hierna worden er een aantal uitgelicht, in vergelijking met de vroegere tellingen.

De watervogels deden het dit jaar over de hele linie opvallend veel slechter dan voorgaande jaren, ondanks de vernatting van delen van het veen. Daarentegen doen bosvogels het gek genoeg vaak juist beter, wat niet rijmt met de kap van delen van de bosrand in de laatste jaren. Veel van de afgezette bosgedeelten lopen weer uit, op andere plaatsen ontstaan ook hele plekken met opslag, ook in de begraasde delen. De soorten van jong bos en struweel gaat het dan ook voor de wind, maar dat valt minder op, van deze groep worden niet zoveel soorten jaarlijks gevolgd. Wel al sinds 1986 in de Weide van Overesch, waar alle soorten worden geteld. Hier heeft de Fitis, pionier bij uitstek, nu met drieëndertig territoria alleen al in dit deel de hoogste score van de hele reeks jaren behaald.

Dodaars 20

Bij de watervogels is de Dodaars op het niveau van een jaar of tien geleden, maar heeft ze veel terrein prijs gegeven ten opzichte van de recente jaren. Twee jaar geleden waren er nog bijna het dubbele van nu.

Geoorde fuut 4

Nog erger is het gesteld met de Geoorde fuut, één van de paradepaardjes van Engbertsdijkswen, en waaraan het gebied een deel van zijn status ontleent. De slechts vier territoria die nu nog met moeite vastgesteld konden worden, is het laagste aantal van de laatste jaren. De zorg om deze soort was er al door het verdwijnen van de Kokmeeuwen, altijd genoemd als een stimulans voor deze fuut. Deze zorg leek eerst overbodig, ze hielden het zonder hun beschermengelen nog goed vol, maar dat lijkt nu dus over.

Grauwe gans 41

Bij de ganzen lijkt de groei er definitief uit. Grauwe ganzen, ze meldden zich voor het eerst in 2004, met vier paar, daarna groeide hun voorkomen werkelijk explosief. Hun hoogste aantal was in 2012 met maar liefst drieënzeventig paar. Daarna zette een daling in, maar nu zijn ze vrijwel gelijk gebleven aan vorig jaar.

Brandgans 5

Nog dieper is de vrije val bij de Brandgans. Van de achtentwintig in het topjaar 2012 resten er nog maar enkele. Van de bijna kolonievorming van hun topjaren is niets meer over, her en der broedde nu een enkel paar. In 2012 broedden nog dertien paar in het hart van het veen, dit voorjaar geen enkele. Mogelijk word het hen daar te benauwd door het dichtgroeien van de omringende dammen, maar ze zijn dus ook niet uitgeweken naar elders in het veen, waar op het oog nog genoeg open ruimte is.

Canadese gans 1

Een buitenbeentje was er dit jaar wel. Canadese ganzen hadden al wel eerder een territorium in het veen, dit jaar was er een gemengd paar van een Canadees met een Grauwe gans. Deze was waarschijnlijk zelf ook al het product van een gemengd huwelijk, al was zijn roep luid en duidelijk die van een Canadese gans.

Voor de meeste eendensoorten is het beeld hetzelfde als bij de ganzen, ook deze gingen over de hele breedte in aantal terug. En wie had ooit kunnen bedenken, dat de **Wilde eend** nog eens in de gevarenzone zou kunnen geraken? De berichten over hun achteruitgang kwamen te laat om te besluiten deze eend dit jaar ook te gaan volgen. In een paar deelgebieden is dat al wel gebeurd, en voor de toekomst lijkt het zinvol om ze toe te voegen aan de lijst met telsoorten.

Bergeend 3

Bij de eenden was er in ieder geval één van de drie paren Bergeend, die met succes hun eieren uitbroedde. Helaas voor hen hield daarmee het geluk op: zes piepkuikens zwommen rond de witte dons kraag welke van hun moeder resteerde. Voor de kuikens gaf je geen cent, bij elk bezoek was er weer één minder. Toch redde eentje het tot, in ieder geval, de pubertijd: een knappe prestatie voor een eendenwees.



Wintertaling 46

De Wintertaling heeft de laagste stand in de langlopende reeks bereikt, wat niet goed te verklaren is. Twee jaar eerder immers evenaarden ze nog de stand van het begin van deze eeuw, maar de teruggang zette vorig jaar al in. Mogelijk worden ze in de broedtijd steeds minder waargenomen, gezien de eerder genoemde toenemende onoverzichtelijkheid van het terrein. Voor Wintertalingen wordt het biotoop daarmee immers aantrekkelijker zou je denken, ze houden wel van besloten, kleine waterpartijen. Maar om ze te vinden wordt het steeds lastiger.

Slobeend 6

Ook de Slobeend evenaarde hun laagterecord, in 2009 hadden ze eveneens een zo op het oog onverklaarbare dip. Bij een geleidelijke achteruitgang zou je nog kunnen denken, dat de afnemende openheid hen parten speelt. Maar een jaar eerder telden we nog drie maal zoveel paren, en dan lijkt het toch niet aan het biotoop te liggen.

Kuifeend 19

Het optreden van de Kuifeend in het veen is de laatste jaren ook al aan het teruglopen. Vooral op de plassen ten zuiden van de Nieuwe Leidijk valt dat op: van zestien in 2013, naar slechts drie dit jaar. Waar dat aan kan liggen is totaal onduidelijk, de omstandigheden daar lijken nauwelijks veranderd.

Waterral 45

De laatste jaren was de Waterral juist een voorbeeld van een evenwichtig voorkomen. Maar door de bijzonder natte omstandigheden vorig jaar, schoot het aantal ineens door naar het record van zevenenvijftig territoria. Dat aantal werd dit jaar niet gehaald, maar de vijfenveertig van nu zijn nog steeds ongeveer het dubbele van de langjarige reeks.

Zomertortel 1

Het mooie, dromerige koeren van de Zomertortel, het maakt altijd een beetje weemoedig. Het komt nu dubbel zo hard aan, als je er nog eens één hoort. De tien van 2003 viel toen eigenlijk al tegen, afgezet tegen de aantallen van een jaar of vijftientig geleden. Al jaren is het nu de vraag, of je er nog een keer van mag genieten, want wat is een zomer zonder tortel. Dit jaar slechts één keer dus.

Koekoek 10

Een soort die de draak steekt met de inventarisatiemethode is de Koekoek. Ze vliegen zonder rekening te houden met wat voor grens dan ook luid roepend hun rondjes over het halve veen. Waarbij ze dan ook nog af en toe even bij elkaar gaan zitten roepen, om het nog een beetje onoverzichtelijker te maken. Iedereen is het er wel over eens, dat ze op deze manier schromelijk overschat worden. Bij de handmatige interpretatie zoals dat eerder gebeurde, was het nog enigszins te doen om dubbeltellingen eruit te halen. Van 2010 is zowel een handmatige- als Avimap interpretatie van deze soort, wat toen zeven om tien territoria opleverde. Aan de hand van deze, hoewel zeer wankel eenmalige steekproef, zijn de aantallen daarna gecorrigeerd met steeds een vermindering tot tweederde. Dat zal overigens nog aan de ruime kant wezen, maar de aantallen lopen nu toch wat meer in de pas met het vroegere voorkomen. En de arbitrair vastgestelde territoria komen de gemoedsrust van de tellers toch enigszins ten goede.

De kraanvogels in 2016

Bij het begin van het seizoen was er enige vrees over hoe het de kraanvogels dit jaar zou vergaan. Langs de hele oostkant van het veen was, naast de gebruikelijke landbouwactiviteiten, extra veel reuring door werk aan de lekgeraakte vuilwaterleiding van de Nam. Bovendien is strak tegen het veen aan een hele reeks hoogzitten opgebouwd, om het toenemend aantal Wilde zwijnen in toom te houden. De jacht hierop zorgt voor veel extra onrust.

Maar: op 13 maart schalde toch weer de onderhand vertrouwde roep vanuit het veen. Even later vloog een paar van hieruit naar de akkers aan de oostkant. Daar bleek een paar honderd meter verderop ook een juveniel te foerageren. Het lijkt aannemelijk, dat dit het broedpaar van vorig jaar was, die hun jong nu definitief op eigen benen lieten staan. Op de oude broedplaats bleef het echter heel rustig, het oude nest werd duidelijk niet gebruikt. Wel werden buiten het veen af en toe foeragerende kranen vernomen, meestal ver verwijderd van de oude nestplaats. Er werd dan ook aangenomen, dat het bekende paar een andere broedgelegenheid had gevonden. Dat leek helemaal bewaarheid, toen op 11 juni een paar werd gezien verderop in het veen. De vogels stapten rustig foeragerend rond, maar het was duidelijk dat ze geen jong bij zich hadden. Het leek helder: dit jaar geen broedsucces.

Groot was dan ook de verbazing, dat op 22 juni een berichtje kwam van boer Broenink die hier zijn vee laat grazen: er loopt een stel kraanvogels tussen de ossen met een jong. Het jong is al een paar weken oud! Het kon haast niet anders, of we hadden nu te maken met twee paren: het "oude", die in hun oude territorium een nieuw nest had gebouwd, en een nieuw paar. Aan de hand van alle waarnemingen blijkt dat er inderdaad sprake is geweest van twee paren. Mogelijk heeft dit tweede paar ook wel een broedpoging gedaan, er werd op 2 mei op de akkers buiten het veen, grenzend aan dit tweede territorium een foeragerende eenling waargenomen. Deze zal dan zo goed als zeker van het nieuwe paar zijn geweest.

Intussen ging het met het paar met jong crescendo. Ze konden af en toe goed worden geobserveerd, totdat het jong op 3 augustus voor het eerst op eigen vleugels werd gezien. Daarna werden ze regelmatig met zijn drieën gezien, nu ook aan de westkant van het veen op oogstresten op de akker van Staatsbosbeheer. Voor het laatst op 24 september: ze schroefden toen hoog op, en vlogen af naar het zuiden. Eind oktober echter vloog er weer een paar keer een stel met juveniel rond, maar je weet natuurlijk niet of het hetzelfde paar betrof.

Voor de kranen was het om verschillende redenen een hoopvol jaar. Engbertsdijksvenen biedt kraanvogels in de broedtijd blijkbaar voldoende voedsel om niet op de veel onrustiger landbouwgebieden te hoeven foerageren. Hun voorkeursplekken in het veen zijn zo afgelegen en slecht toegankelijk, dat ze van verstoring door mensen geen last hebben. Mogelijk wel van de wilde zwijnen, maar ook dat blijft voor de waarnemer verborgen. En ten slotte: het lijkt heel aannemelijk, dat een nieuw paar een broedpoging heeft gedaan. Nog zonder succes, maar het eerste paar heeft er ook een paar jaar over gedaan!



Kerkuil 1

Kerkuilen broedden enkele jaren geleden regelmatig in de nu afgebroken schaapskooi. Daarvoor onregelmatig in het oude infogebouwtje, boerderij Huisken. Dit jaar was daar weer eens een zeker broedgeval, in de nestkast lagen eieren en twee kleine jongen. Toch weer een succesvol paar dus.

Nachtzwaluw 22

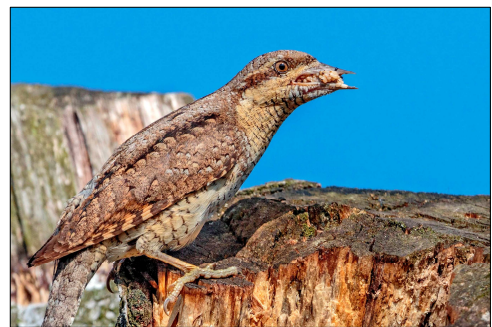
Als er één soort is, die heeft geprofiteerd van het kappen van de bosranden van het veen, is het wel de Nachtzwaluw. Vanaf 1999 werden ze nog maar mondjesmaat aangetroffen, al zullen ze toen ook wel deels zijn gemist. Voor deze soort moet je immers een extra inspanning doen, na de reeks reguliere tellingen. Het hoogtepunt was 2013, met negenentwintig territoria. De tweeëntwintig van dit jaar komen daar aardig bij in de buurt. Wat een extra telling voor de Nachtzwaluw kan betekenen, bleek tijdens een klein rondje op Zuid. Op een warme, stille avond op 11 juni werden er acht gehoord, wat zes nieuwe territoria opleverde. Dat "stil" slaat dan op het weer: het snorren van de vogels werd vanuit het westen begeleid door de kermisgeluiden van Westerhaar, vanuit het noorden en oosten de muziekfeesten van Sibculo en Bruinehaar, en vanuit het zuiden een motortreffen aan de Paterswal. Een unieke combinatie van natuur en cultuur.

IJsvogel 1

Voor IJsvogels is een beetje met de begrenzing van het veen gesmokkeld. De door hen gebruikte wand, aangelegd door het waterschap, is aan de westkant van het Veenkanaal. Hun viswater klotst echter ook tegen de oostkant, wat het digitaal verplaatsen over de breedte van het kanaal rechtvaardigt. Voor het toekennen van het territorium is ook waarneming.nl geraadpleegd, en hier werd in ieder geval voedseltransport op gemeld. Foto's van uitgevlogen jongen zouden er ook gemaakt zijn, maar deze zijn niet gevonden.

Draaihals 1

Het spectaculaire broedgeval van de Draaihals in 2015, waarbij hun nest werd geplunderd door Grote bonte spechten, kreeg dit jaar geen vervolg. Er werd wel gebaltst, ook in de buurt van hun nestboom van vorig jaar, maar tot een zekere broedpoging is het niet gekomen. Over die van vorig jaar is een uitgebreid verslag te vinden in: Vogels in Overijssel, 2016. Deze foto is van vorig jaar, van een oudervogel met een bek vol mierenpoppen.



Groene specht 3

De Groene specht doet het al een paar jaar landelijk steeds beter. Dat vertaalt zich ook in het voorkomen in Engbertsdijkerven. Van een soort die af en toe wel eens een territorium had, lijken ze nu met drie territoria in de laatste beide jaren een vaste broedvogel te zijn geworden. Daarbij timmeren ze letterlijk aan de weg: op Zuid vlogen jongen uit, vlakbij de drukbezochte wandelroute.

Grote bonte specht 33

De bij de Draaihals al genoemde Grote bonte specht groeit tegen de verdrukking in, want zo kun je de kap van delen van de bosrand voor hen toch wel noemen. De drieëndertig territoria van dit jaar hebben ze niet eerder gehaald. Mogelijk profiteren ze van de grote hoeveelheid dode stobben in het open veld: je ziet ze daar nu vaak op hameren, waarna ze met de buit naar hun nesthol vliegen.

Kleine bonte specht 8

Van de spechten ten slotte doet de Kleine bonte specht het ook steeds beter. Jarenlang konden ze alleen bij boerderij Huisken worden gehoord. De acht territoria van dit jaar is eveneens een record voor deze soort.

Graspieper 20

De Graspieper was enkele decennia geleden nog de meest typische zanger van de open delen van Engbertsdijkerven. Maar hun eenvoudige zangriedeltje heeft veel weg van de grafiek van hun aantalverloop: het begint hoog, en gaat dan in een vloeiende lijn naar beneden. Wel heeft ze zich wat hersteld, en de twintig territoria van dit jaar zijn in ieder geval alweer een verdubbeling ten opzichte van hun dieptepunt in 2008. Ze zijn nu nog voornamelijk te vinden in de open randgebieden aan de westkant van het veen.

Blauwborst 93

Het blijft toch een plezierig bijverschijnsel van de verbossing van het veen: de Blauwborst. Nog maar een jaar of twintig geleden was een zangpost van Blauwborsten iets waar veel liefhebbers speciaal voor op pad gingen. Nu loop je op een wandeling door het veen af en toe van de één naar de andere. Voor fotografen is het een heel geliefde standaardcompositie: een zingende Blauwborst op zo'n roodbruin bloeiende gagelbol. Ze bleven dit jaar weer net onder de honderd, maar deze magische grens lijkt voor hen haalbaar.

Roodborsttapuit 93

Voor kenners en gewone natuurgenieters is het natuurlijk prachtig, de competitie van de Roodborsttapuit met de Blauwborst.



Dit jaar blijft het onbeslist, met allebei 93 territoria. Engbertsdijkerven is toch een bijzonder gebied, waar je vanaf de wandelpaden deze beide fraai gekleurde soorten tegelijk kunt zien en horen. Het blijft toch iets om je over te verwonderen: de steile curve omhoog voor deze soort. Ten opzichte van eind jaren tachtig is het aantal met een factor tien toegenomen. Dat doen niet veel soorten ze na.

Gekraagde roodstaart 23

Deze vogel van parklandschappen heeft het een tijdje moeilijk gehad, landelijk gezien, maar hun voorkomen schoot in een jaar of vijf ineens loodrecht omhoog. Deze trend zag je ook in Engbertsdijkerven, maar dit jaar moest ze toch weer een stapje terug doen. Hopelijk tijdelijk, het is een heel fraaie en karakteristieke soort van een eveneens heel aantrekkelijk landschap. Halfopen graag, met opgaande oudere bomen en niet te veel onderbegroeiing. In Engbertsdijkerven zijn dat vooral de begraaide bosranden.

Spotvogel 17

Ook voor deze geldt, dat het ze de laatste tijd voor de wind gaat, in het veen tenminste. Dat is dan wel helemaal in strijd met de landelijke trend, die na een sterke achteruitgang de laatste jaren min of meer stabiel is gebleven. Ze houden vooral van de lijnvormige begroeiingen langs randen en paden. Als pionier van kleine bosjes en houtwallen zullen ze hier profiteren van het gebrek aan beheer van deze elementen. Zolang deze niet weer worden afgezet, kunnen ze hier terecht. Letterlijk tot op zekere hoogte, want als onderhoud helemaal achterwege blijft zullen ze het ook weer voor gezien houden.

Glanskop 6

Deze mees mag zeker niet in dit overzicht ontbreken, want de zes territoria van dit voorjaar springt eruit. Voorgaande jaren werden ze steeds met maar een enkel paar gehoord, en dan nog niet eens jaarlijks. Ook al een soort van wat oudere bossen, die het in Engbertsdijkerven goed doet.

Matkop 7

De dubbelganger van de vorige soort, maar dan één waarvan het wel en wee zorgen baart. Ze doen het steeds slechter, er is al veel over de mogelijke oorzaken gespoculeerd. Maar het fijne weten we er nog niet van. Engbertsdijkerven was de laatste jaren nog een klein bolwerkje, waar ze zelfs nog iets winst boekten in de meest recente jaren. De zeven van dit jaar is jammer genoeg een stapje terug.

Wielewaal 17

Dit jaar zit de Wielewaal helaas weer aan de ondergrens van zijn voorkomen van de laatste jaren. Deze dip zou je een paar jaar geleden hebben verwacht, toen de bossen waar ze zich vaak en veel lieten horen en zien, werden gekapt. Die daling bleef uit, en waarom ze het nu juist wel ineens slechter doen is dan toch vreemd. Ze zitten nu weer op het peil van voor deze boskap, wat nog steeds mooi is. Maar ten opzichte van het topjaar 2013 is de stand gehalveerd!

Grauwe klauwier 8

Een fraai nieuw record voor deze mooie soort. Ook nu was hun epicentrum weer aan de westkant van het veen, met zes territoria. Daar maakten ze de interpretatie nog knap ingewikkeld, ze zoeken elkaar op. Ze houden vooral van de lijnvormige struwelen langs wegen en randen, en grenzend aan, of liggend in de begraasde terreindelen. Dat mogen dan zowel de natte randen van het veen of extensief, bloemrijk grasland wezen, met veel structuur in de vegetatie. Opvallend vaak maken ze daarin gebruik van de braamstruwelen: als uitkijkpost, en waarschijnlijk ook voor de nestbouw.

**Kneu 61**

Had Almelose Ilse de Lange haar liedjes in het plaatselijk dialect van de veenarbeiders hier gezongen, dan had haar band: "De Robienties" geheten. Het is Common Linnets geworden, en daarmee heeft ze in ieder geval veel succes. De Kneu blijft daar in Engbertsdijksvennen in het echt niet bij achter. Ze doen het al een paar jaar verrassend goed, en kennen daarbij geen grote schommelingen in hun voorkomen. Al jaren vrolijken ze vooral een wandeling over de heide bij Kloosterhaar op. Maar ze lijken nu ook te profiteren van de bosopslag elders in het veen. Grotendeels nog open landschap, met verspreide bosjes of struiken, heeft hun voorkeur.

Geelgors 50

Vergeleken met de jaren 2003 en 2008 is de stand van de Geelgors de laatste paar jaar gehalveerd. Ze hebben een voorkeur voor de randen van het veen, en dan vooral langs zandpaden. Deze groeien steeds verder dicht, zowel vanuit de bermen, als door overhangend hout. Verder kan ook de vernatting plaatselijk wel een rol spelen, ze houden nu eenmaal van droog. Vooral in het voorjaar zijn zandpaden vaak veranderd in modderpoelen, zeker in de lagere delen. De achteruitgang binnen het veen zet gelukkig niet de toon voor de Geelgors: vooral in het aangrenzende Veenschap laten ze zich steeds vaker horen.

Nog niet

In het overzicht ontbreken een paar soorten, die hier toch even genoemd worden. Een heel opvallende soort is natuurlijk de ene **Grote zilverreiger**, die in mei van dit voorjaar vooral in de noordelijke helft van Engbertsdijkerven werd gezien. Wie weet is dit een voorbode van een vestiging van deze zeer aansprekende soort. Aan voldoende voedsel zal het ze in het veen in die periode zeker niet ontbreken.

Een andere soort die je graag als broedvogel zou willen zien, is de **Patrijs**. Zeker waar Staatsbosbeheer zelf beheerder is van extensief gebruikte landbouwgrond. Zo zou de akker aan de westrand van het veen de ideale leefomgeving moeten wezen voor deze hoenders. Er wordt niet gespoten, langs de randen is genoeg ruige vegetatie voorhanden, er zijn houtsingels om te schuilen. Er foerageren tal van vogels op, zowel in het broedseizoen als in de herfst en winter. Toch zie je ze hier nooit, en dat zal zeker ook komen door de geïsoleerde ligging. Rondom is intensief gebruikt boerenland, zonder een populatie die als bron zou kunnen dienen. Aan de oostzijde blijft het sinds een paar jaar bij een enkel paar, op het land van natuurboer Broenink. Het lijkt duidelijk, dat alleen een geschikte biotoop momenteel niet genoeg is. Het tragische verhaal van de Patrijs lijkt een kopie van die van het Korhoen. Beide hoenders hebben wat betreft hun teloorgang veel gemeen. Het verhaal van de laatste jaren van het Korhoen is het doemscenario voor de Patrijs.

De gemeente Twenterand heeft voor de komende jaren de Patrijs omarmd als knuffelsoort, waarvoor alle mogelijke moeite zal worden gedaan om ze er terug bovenop te helpen. Voor het aangeven van de noodzaak hiertoe wordt het volgende berichtje van Sovon gebruikt:

Meer dan de helft van de grootste zorgenkindjes huist vooral in agrarisch gebied. Ronduit schrikbarend is de ontwikkeling van de Patrijs, die ten opzichte van het al niet florissante 2014 met nog eens 28% afnam en ten opzichte van 1990 met 90% (!) gedaald is. Hoogste tijd om de in het kader van het agrarisch natuurbeheer gemaakte plannen in de praktijk te brengen. Anders lopen we het risico dat de Patrijs, net als in Zwitserland en delen van Duitsland, werkelijk met uitsterven bedreigd wordt.

Net niet

Het blijven al jarenlang soorten die in de broedtijd Engbertsdijkerven aandoen: de roofvogels **Boomvalk** en **Bruine kiekendief**. In sommige jaren konden, met de waarnemingen van het hele veen bij elkaar genomen, wel territoria worden toegekend. Maar altijd in lage broedcodes, zekerheid over een broedgeval is nauwelijks voorhanden. Een broedgeval van een Boomvalk is bijna niet te missen, zo luidruchtig zijn ze wel. In het voorjaar zie je hele groepjes op jacht naar libellen. Andere prooi is ook volop voorhanden, maar ze willen maar niet blijven. Bij de Bruine kiekendieven gaat het meestal om nog jonge vogels, die nog niet aan broeden toe zijn. Intrigerend is wel het gedrag van een Bruine kiekendief, die dit voorjaar regelmatig jagend gezien werd boven de weidse bouwlanden westelijk van de N36, bij Sibculo. Deze kwam steeds vanuit de richting Beerzerveld, en viel ook regelmatig in de akkers in.

Niet meer

Jarenlang werden ze bestreden, de Kokmeeuwenkolonies, omdat ze zoveel mest produceren. Dit is nu eenmaal ongewenst in een hoogveengebied. Op zich klopt dit natuurlijk ook wel, maar de enorme aantallen watervogels als eenden en vooral ganzen die het veen gebruiken als veilige slaappleaats doen dit natuurlijk ook. In ieder geval: ze zijn nu een paar jaar weg, en dat voelt toch als een gemis. Voor de bezoeker, die kwam kijken naar de levendigheid, maar ook voor een aantal vogelsoorten die de meeuwen in de broedtijd als beschermers zagen. Jaren geleden waren dat nog **Zwarte sterns**, die aan de randen van kolonies hun nesten maakten. En nu lijkt de Geoorde fuut het slachtoffer te worden, ook deze waren meestal te vinden in de buurt van de meeuwenkolonies. Ze hebben het nog een paar jaar volgehouden, maar lijken het nu toch definitief voor gezien te houden. Een fikse domper, voor Engbertsdijkerven is het immers een habitatsoort. Overigens was er dit jaar nog sprake van de kleinst mogelijke kolonie voor de Kokmeeuw: er kwam nog een paar langs in de periode dat ze mee mogen tellen. Dat levert nu de unieke situatie op, dat we dit voorjaar dubbel zoveel Kraanvogels als Kokmeeuwen hebben geteld als broedvogel.

Voor het **Paapje** geldt voor je gevoel hetzelfde als bijvoorbeeld voor de Patrijs of Zwarte stern. Het biotoop is voldoende voorhanden, maar de soort zal het op een andere manier niet naar hun zin hebben. In het laatste bolwerk in de Engbertsdijkerven, de Weide van Overesch, zaten de laatste paren het meest aan de randen.

Voor al aan de noordkant, waar de Engbertsdijk nog een zandweg was, met een sloot erlangs met ruige bermen, dan de begraasde weide met raster, hier en daar een struikje. Dit blijkbaar ideale biotoop voor deze soort is in het veen alleen maar meer geworden zou je zeggen. Waar in de begraasde delen en de hooilanden van het veen momenteel genoeg te foerageren is voor Klauwieren, Kwartels en af en toe zelfs Kraanvogels, zouden Paapjes moeiteloos moeten kunnen broeden. Alle opgesomde voorwaarden voor hen zijn er aanwezig. Het leek een tijdje alsof ze weer een beetje aan het terugkrabbelen waren met een paar keer twee territoria, maar de laatste twee jaar laten ze weer helemaal verstek gaan.

Andere soortgroepen

Naast verstand van vogels, is er bij een aantal tellers ook veel kennis van een aantal andere soortgroepen. Van Alex Huizinga en Robert Brunink zijn de volgende aanvullingen voor Engbertsdijksvenen, die de moeite van het vermelden zeker waard zijn.

Sprinkhanen en Krekels

Qua sprinkhanen is het misschien goed om te noemen, dat de Engbertsdijksvenen het beste gebied van Overijssel is voor het **Zwart Wekkertje**. Deze soort was tot voor kort nog bekend als Negertje, maar dit wordt nu gezien als alternatieve naam.

Een fraaie soort die hier voorkomt is de **Moerassprinkhaan**, landelijk zeker niet algemeen.

Engbertsdijksvenen herbergt verder een populatie **Veenmol**. Voor Overijssel de enige plek, op een paar tuinen in Vriezenveensewijk na! Vooral in de eerste jaren na de aanleg van nieuwe veendammen liet deze bijzondere soort zich horen. Het snorren van deze krekel kan hier in duet met dat van de Nachtzwaluw worden gehoord. Je wordt er dan als waarnemer nog druk mee.

Libellen

De Engbertsdijksvenen is van belang voor volgende libellen (allen rode lijst): **Venglaanmaker**, **Noordse glazenmaker**, **Venwitsnuitlibel** en **Maanwaterjuffer**.

De **Koraaljuffer** is ook een voor Overijssel bijzondere soort, met de grootste populatie hier.

Het aantal soorten libellen dat is waargenomen ligt net boven de veertig.

Vlinders

Voor de rode lijst vlinders heeft het gebied helaas enorm in waarde ingeboet. Het **Veenhooibeestje** is al lang verdwenen door te snelle vernatting. Het **Heideblauwtje** had hier een geweldige populatie, ze profiteerden vooral van het maaien van het smalspoor toen dat nog in gebruik was. Ze hadden altijd jonge hei tot hun beschikking, en dat hebben ze nodig. Helaas is het maaibeheer al jaren geleden gestopt. Op de droge hei kwam de **Heivlinder** voor, deze soort gaat landelijk achteruit, hier is ze helemaal verdwenen. Ten slotte is het **Groot dikkopje** nog wel aanwezig, maar ook sterk achteruitgaand.

De mensen die het veldwerk hebben gedaan dit jaar:

Peter van de Akker	Tom van Maanen
Robert Brunink	Rick Ruis
Siegfried Ekkel	Johan Stegeman
Geert Euverman	Emiel van der Stelt
Alex Huizinga	Rob Verfaillie

Rick de Ruiter en Sijors van Woudenberg sprongen bij.

Gerrit Schepers en Herman Stevens volgden de kraanvogels, ook buiten het veen.

Jan Broenink gaf het door als hij kraanvogels bij het verzorgen van zijn blaarkoppen waarnam.

Gerrit Schepers hielp bij het ontwarren van de territoria van de Grauwe klauwier.

Van hem zijn ook alle foto's, behalve die van de Draaihals met mierenpoppen.

Deze is van Alex Huizinga.

Broedvogeltabel

De jaren 2003 en 2008 zijn overgenomen uit: Fauna Engbertsdijksvenen 2008, Herman Hazelhorst

In **rood**: soorten van de Rode Lijst, 2004

Geel = geteld in dit jaar

Grijs = niet (overal) geteld dit jaar

	2003	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
	HH <		>Avimap								
Appelvink	6	7	3	9	2	3	7	11	7	6	
Bergeend	5	5	6	6	2	3	3	1	2	3	
Blauwborst	52	52	66	74	77	98	78	93	96	93	
Boomklever									1	1	
Boomkruiper	3	6					21	23	31	15	
Boomleeuwerik	3	2		1					1	1	
Boomvalk	1	1									KW
Bosrietzanger	1	3	3	5	3		7	5	5	4	
Bosuil		1	1					1	2	1	
Brandgans	9	15	11	12	22	28	19	16	7	5	
Brilduiker											KW
Bruine kiekendief	1	1									
Buizerd	7	7	4	3	2	5	3	6	4	5	
Canadese gans		1								1	2016: CaGa x Gga
Dodaars	22	20	34	26	23	20	23	37	30	20	
Draaihals									1	1	EB
Fuut		5	2		1		1	1	1	2	
Fluiter	2	1		4		2	2	1	2		
Geelgors	119	75					59	66	53	50	
Gele kwikstaart	1	1	1	4	3	2	7	8	3	4	GV
Gekraagde roodstaart	11	11					36	34	32	23	
Geoorde fuut	27	15	20	16	10	21	7	10	11	4	
Glanskop	1	1							1	6	
Goudvink	3						3	1	4	4	
Graspieper	53	10	11	15	20	20	23	17	27	20	GV
Grauwe gans		10	28	28	34	73	65	65	50	41	
Grauwe kiekendief											
Grauwe klauwier	1	3	1	1		1	4	7	6	8	BE
Grauwe vliegenvanger	1	3		2	1	1	3	1	3	2	GE
Groene specht			1	2			1		3	3	KW
Grote gele kwikstaart		1									
Grote bonte specht	15	12					27	26	27	33	
Grutto								1	1		GE
Havik	2	4	3	4	2	3	2	2	2	2	
Holenduif	8	3									
Houtsnip		6	4	7	5	5	9	4	8	6	
Kerkuil									1	1	KW
Kievit	5	6	6	3	6	5	5	5	4	5	
Kleine bonte specht		1	1	2		2	4	6	7	8	
Kleine karekiet	4			2	2	1	1		1	1	
Kleine plevier		2	4	3	2					1	
Kneu	23	47	53	55	43	47	58	61	60	61	GE
Knobbelzwaan	1										
Koekoek	14	10	9	7	9	7	8	11	8	10	KW
Kokmeeuw	297	299	215	235	250	418	170			1	
Kraanvogel				2	1	1	1	1	1	2	
Krakeend	1	1					2	1			
Kuifeend	55	41					40		32	19	
Kuifmees	1		1						2		
Kwartel		5	1	1	9	3	4	2	2	1	
Matkop	10	3	9	7	4	5	8	12	11	7	GV
Nachtzwaluw		6	3	14	21	16	29	20	18	22	KW
Nijlgans	4	4	3	3	3	6	5	2	4	2	
Oeverzwaluw			1								
Paapje	1		2	2		1	2	2			BE

Patrijs							1				KW
Porseleinhoen	2					1		1		1	KW
Putter									1		
Raaf							1				GE
Ransuil		2						1	2		KW
Rietzanger		1							1	1	
Roodborsttapuit	55	63	90	95	104	104	95	107	108	93	
Roodhalsfuut			1								GE
Slobeend	15	16	6	13	17	21	18	13	17	6	KW
Smient											
Sperwer	1	1									
Spotvogel	5	6	4	6	9	6	6	7	14	17	GE
Sprinkhaanzanger	8	16	10	7	1	8	14	7	10	18	
Staartmees							4	5	8	8	
Tafeleend	2	3	5	9	4	3	8	4	6	2	
Tapuit							1				BE
Torenvalk	1	2				1					
Tureluur	2	2	3	1	1	3	2		1	2	GE
Veldleeuwerik	5	2					5	5	6	2	GE
Waterral	26	28	24	24	23	20	29	35	57	45	
Watersnip		1		3	2		2	3	3		BE
Wespendief	1										
Wielewaal	17	26	30	29	21	17	35	24	19	17	KW
Wintertaling	103	82	70	65	55	65	75	96	72	46	KW
Witoogeend	1				1						
Wulp	1	1			2	1		1	1		
IJsvogel		2						1	1	1	
Zomertaling	9	2	6	1	3	3	1	3	6	2	KW
Zomertortel	10	6	10	7	2			3	1	1	KW
Zwarte specht	1										

Koekoek:

Vanaf 2009 gecorrigeerd naar 2/3 van gevonden aantallen!